

De leraar als betekenisvolle andere bij kindermishandeling

De leraar kan een enorm positieve invloed hebben op het leven van een mishandeld kind. Positieve ervaringen binnen een hoogwaardige relatie kunnen negatieve ervaringen 'overschrijven'. Hij kan vanuit zijn professie iets zeer waardevols toevoegen. Niet door het toepassen van een programma, maar door de leerling te herkennen, erkennen en hem het gevoel te geven gekend te worden. De begeleider kan voor de leraar een enorme steun betekenen bij het omgaan met een mishandelde of verwaarloosde leerling.

Tekst: Peter Mol

Bij mishandeling wordt snel gedacht aan kinderen die geslagen of misbruikt worden. Het merendeel van mishandelde kinderen wordt echter lichamelijk of geestelijk verwaarloosd. Kinderen die opgroeien zonder dat er een hechte, warme relatie volwassene-kind bestaat, die genegeerd worden of die voortdurend negatief worden bejegend, missen de veilige basis voor hun verdere leven. Wanneer een leerling opvallend moeilijk gedrag vertoont, zal hij de aandacht van de leraar trekken. Kinderen die lijden, maar dit niet uiten door opvallende gedragsproblemen, worden snel over het hoofd gezien. Het vraagt dan ook een oplettende houding. Neem de rust om naar kinderen te kijken, in plaats van alleen te reageren als leerlingen de aandacht opeisen. Pik signalen op die mogelijk op mishandeling (en dus ook verwaarlozing) wijzen: zweten, trillen, vaak naar het toilet gaan, zeer aanhankelijk zijn, overdreven volgzaam zijn, schrikachtig, opvallend of geen contact maken met andere leerlingen. Een observatieschema kindermishandeling, ontwikkeld door Adriaenssens (1998), kan een goed instrument zijn om het functioneren van het kind en het gezin in te schatten. Door in interdisciplinair verband systematisch gegevens van het gezin, de school en de huisarts in kaart te brengen rond de gebieden taal, gedrag, lichaam en symbolen (tekeningen, werkstukken, verhalen, voorwerpen die het kind meeneemt), kan een duidelijker beeld ontstaan van een mogelijke mishandeling.

Moed

Voor een leraar of ib'er is het lastig als het vermoeden bestaat dat een leerling mishandeld of verwaarloosd wordt. Instanties als Veilig Thuis, maar ook websites als www.praatoverkinder-mishandeling.nl en www.stopkindermishandeling.nl kunnen de leraar helpen om de mogelijke mishandeling bespreekbaar

te maken. Er is echter moed voor nodig om niet de makkelijkste weg, wegstappen of negeren, te kiezen. Angst voor een onterechte beschuldiging of voor de mogelijk negatieve gevolgen voor zichzelf of voor de leerling, handelingsverlegenheid of een onterechte overtuiging dat dit geen taak voor de school is, leiden vaak tot het besluit om geen verdere stappen te zetten. Stimuleer de leraar om vermoedens te delen en bespreekbaar te maken. Geef de leraar een luisterend oor, zonder met oplossingen te komen. Zoals de leraar een betekenisvolle andere kan zijn voor de leerling, zo kan de begeleider dat zijn voor de leraar. De leraar moet niet bang zijn om gehoor te geven aan zijn intuïtie, zijn gevoel dat er iets niet in orde is, ook als hij niet direct weet wat hij ermee moet. Het kan het begin zijn van scherper kijken, observeren, overleg met een collega.

Betekenisvol

Een voorbeeld uit de praktijk: de leraar staat bij de deur als de leerlingen binnenkomen. Hij ziet Isabella bedrukker kijken dan gewoonlijk. Een simpele opmerking als: 'Ik zie dat er iets is, ik kom zo even bij je', geeft Isabella direct het gevoel gezien te worden. Dat kleine beetje oprechte aandacht kleurt haar dag totaal anders. Ook als de leraar haar probleem niet kan oplossen, ervaart de leerling het als zeer waardevol.

Als je aan een volwassene vraagt zijn lievelingsleraar uit zijn jeugd te noemen en uit te leggen waarom hij zich juist die leraar herinnert, komen er antwoorden als: 'Hij gaf me het gevoel dat hij me begreep of 'Hij gaf me aandacht.'

De relatie leraar-leerling is van ontzettend groot belang. Die relatie is gebaseerd op betrouwbaarheid. Als volwassene ben je wellicht geneigd om een kind waarvan je weet of vermoedt dat het thuis weinig warmte ervaart, in bescherming te nemen. Je wilt je arm om het kind slaan en het liefde geven.

Professioneel handelen vraagt echter om reflectie. Wanneer een kind geleerd heeft dat volwassenen niet te vertrouwen zijn, is benadering van een volwassene met goede bedoelingen wellicht bedreigend.

Trauma

Door langdurige verwaarlozing kan een kind getraumatiseerd raken. Getraumatiseerde kinderen missen een veilige basis. Een veilige hechting is een voorwaarde om tot leren te komen. Het aangaan van een relatie met de leraar en andere leerlingen is noodzakelijk om de wereld om zich heen te kunnen en durven exploreren. De Jong en De Jong (2013) geven tips die praktisch uitvoerbaar zijn:

- De relatie tussen de leerling en de leraar wordt veilig gemaakt met een taak of een leeropdracht.
- Ook een spel met een duidelijke structuur en afloop kan als zodanig dienen en de nabijheid van een leraar mogelijk maken zonder defensieve reacties van de leerling uit te lokken.
- De aanwezigheid van een medeleerling kan de als heftig of bedreigend ervaren nabijheid van de leraar verminderen.
- Werken in tweetallen of kleine groepjes kan de leerling helpen om de nabijheid van de leraar te leren accepteren.
- In het voortgezet onderwijs kunnen oudere leerlingen een bemiddelende rol spelen in de leraar-leerlinginteractie.
- Goede, gestructureerde, voorspelbare lessen met opdrachten die met weinig steun van de leraar goed uitvoerbaar zijn, kunnen de vermeende dreiging van iets niet weten of hulp nodig hebben, verminderen.
- Concrete, gestructureerde activiteiten, waarbij weinig gebruik gemaakt wordt van het verbeeldend vermogen, zijn veilig.
- De uitdrukkingsvaardigheid in gesproken en geschreven taal kan soms nog niet goed ontwikkeld zijn. Voorgestructureerde taal oefeningen met invulvakjes, of het aanvullen van zinnen of openingen in de tekst waar korte zinnen moeten worden ingevuld, bieden een veilige structuur.
- Emotionele uitingen kunnen worden geoefend door het beschrijven van hoofdpersonen in verhalen, films en soaps.
- Het gebruik van metaforen kan helpen om de cognitieve en emotionele functies te integreren.
- Gestructureerde spellen met heldere regels of spelletjes met goed-fout-antwoorden bieden de leerling de nodige veiligheid.
- Ook sorteerspelletjes en constructies bouwen zijn geschikte bezigheden voor deze leerlingen.

Literatuur

De auteur heeft voor dit artikel geput uit twintig bronnen. De complete opsomming zou te veel ruimte in beslag nemen, daarom staat deze literatuurlijst in *Beter Begeleiden Digitaal* van december 2017.

Meer lezen over wat de leraar kan betekenen voor een mishandeld kind? In het nieuwe boek *Een stille leerling in je klas* – dat tot stand is gekomen in een samenwerking tussen de LBBO en Lannoo Campus – gaat Peter Mol dieper op de zaken in. ISBN: 9789401446570
Pagina's: 192
Prijs: € 24,95
Bestellen via www.lannoocampus.nl

In de materialenbank op www.lbbo.nl vind je onder meer de volgende artikelen over kindermishandeling:

- *De Meldcode en de praktijk van alledag* (oktober 2017)
- *Hoe begeleid je een getraumatiseerd kind?* (maart 2017)
- *School, de ogen en oren van Veilig Thuis* (september 2016)
- *De aandachtsfunctionaris binnen het onderwijs* (juni 2016)

TIP

Peter Mol is orthopedagoog, auteur van onderwijsboeken, trainer en directeur van Gedragondersteuning, training & advies. Hij begeleidt leraren en teams bij het optimaliseren van kwaliteit van de school.

AUTEUR